

WIERZĘ W KOŚCIÓŁ

Wykład 36

Ks. Jacek Soprych

Synody w Kościele

W rozważaniach o Kościele zatrzymaliśmy się na chwilę nad bardzo ważnymi instytucjami kościelnymi jakimi są sobory i synody. Tydzień temu mówiliśmy o soborach powszechnych, dziś kolej, by poruszyć temat synodów.

Najprościej możemy powiedzieć, że synody odgrywają analogiczną rolę do soborów powszechnych na poziomie regionalnym i lokalnym. Termin „synod” wywodzi się z greckiego słowa *synodos*, które przeszło do języka łacińskiego jako *synodus*, co oznacza wspólne odbywanie drogi. Termin ten odnosił się nie tylko do zgromadzeń o charakterze religijnym (*synodus ecclesiastica*), ale oznaczał także zebrania o charakterze państwowym. Znane były synody królewskie (*synodus regia*). Gromadziły przedstawicieli władzy świeckiej i duchownej po to aby omawiać sprawy związane z państwowością i kwestiami religijnymi¹. Instytucja synodu powstała w połowie II wieku jako wyraz poczucia jedności wspólnot chrześcijańskich².

Już od pierwszych wieków Kościoła istniało we wspólnotach chrześcijańskich pragnienie, a zarazem potrzeba, konsultowania się w sprawach wiary. Stało się to podstawą działalności synodalnej. Na początku taką formą były listy pasterskie, później jednak praktyka ta zmieniła się w gromadzenie się na synodach. Pod koniec II wieku istniała praktyka spotykania się biskupów, którzy rozstrzygali sprawy sporne dotyczące wiary i moralności, a także podejmowali odpowiednie środki zaradcze przeciw błędom i herezjom. Rodząca się w ten sposób instytucja synodów partykularnych, nie powstała tylko z potrzeby czysto historycznej. Biskupi czuli potrzebę tworzenia kolegium, a także swojej odpowiedzialności za wspólnotę Kościoła³.

Podsumowując, synod określa zebranych albo też wezwanych na to samo miejsce oraz w tym samym celu, aby razem analizować niektóre lokalne problemy, a następnie, aby wspólnie podjąć określony kierunek działania dla dobra wspólnoty Kościoła partykularnego⁴. Synody stały się stałym elementem życia Kościoła.

¹ T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 18.

² M Sitarz, *Synod*, EK, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, k. 1339-1341.

³ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW”, 4/2015, s. 154.

⁴ T. Rozkrut, *Tarnowskie synody diecezjalne. Ważne wydarzenia eklezjalne w spojrzeniu historyczno-prawnym*, w: *Dzieje Diecezji Tarnowskiej. Instytucje i wydarzenia*, t. 2, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Tarnów 2012, s. 119.

Czy zatem można powiedzieć, że synod to taki parlament?

Tylko w pewnym uproszczeniu: tak. Wyraźnie do tego odniósł się Ojciec święty Franciszek mówiąc, że synod to nie parlament. Podczas rozpoczęcia Synodu o rodzinie papież stwierdził, że synod *jest wyrazem życia Kościoła, to znaczy Kościoła podążającego razem, aby odczytać rzeczywistość oczyma wiary i z sercem Boga. Jest to Kościół, stawiający sobie pytanie o swoją wierność względem depozytu wiary, który nie jest dla niego muzeum, którego trzeba strzec lub ocalić, ale żywym źródłem, z którego Kościół czerpie, aby ugasić pragnienie życia i rzucić światło na depozyt życia*⁵.

Synod ma za zadanie odczytać znaki czasu i próbować jeszcze bardziej odczytać głębię planów Bożych. Tradycja sięgająca czasów Apostolskich utwierdza w przekonaniu, że zgromadzenie biskupów pozostające w zjednoczeniu z papieżem, a odbyte w określonych warunkach, cieszy się specjalnym natchnieniem Ducha Świętego. Niektórzy wręcz zwracają uwagę już na słowa Jezusa zapisane w Ewangelii św. Mateusza, który mówił, że *gdzie dwóch lub trzech jest zebranych w moje imię, tam jestem wśród nich* (Mt 18,20)⁶.

Termin „synod” używany jest dla określenia różnych typów zgromadzeń. Jak możemy wymienić synody?

Najczęściej mówimy o diecezjalnym, prowincjalnym czy plenarnym. Czymś odrębnym jest Synod Biskupów. Ale możemy wspomnieć jeszcze o synodach ekumenicznych czy o historycznych synodach legackich.

Szczególną rolę należy przypisać synodom diecezjalnym, które wyrastają z konkretnych potrzeb Kościoła partykularnego. Zwoływane są i kierowane przez biskupa dla dobra Kościoła lokalnego.

Instytucja synodów diecezjalnych wyrosła na kanwie spotkań biskupa ze swoimi współpracownikami, przede wszystkim z prezbiterami. Od początku synody stawały się sposobem dwustronnej komunikacji. Biskupi mieli okazję przekazać stanowisko wypracowane w swym gronie, co miało wielkie znaczenie dla czystości wiary i zachowania jedności Kościoła w okresie szerzących się herezji. Mieli też okazję wysłuchać opinii wypowiedzianych przez duszpasterzy, którzy dobrze znali realia życia wierznych. To drugie miało z kolei duże znaczenie dla skuteczności chrześcijańskiego przekazu wiary. Uznano więc przydatność tego rodzaju instytucji. Jako przykład pierwszego synodu diecezjalnego, podaje się Kościół Aleksandryjski. W roku 321, Patriarcha Aleksandrii, św. Atanazy deponował przy pomocy duchowieństwa Ariusza za jego błędy teologiczne. Kolejne podobne zebrania na wschodzie miały miejsce w V wieku, jednak nie zachowały się żadne ślady ustawodawstwa biskupiego. Pierwszym synodem diecezjalnym na zachodzie stał się w roku 585, synod w Auxerre we Francji. Był to pierwszy synod, po którym zachowały się akta⁷. Początki instytucji należy dostrzegać już w szóstym wieku. Dopiero od Soboru Laterańskiego IV (1215 r.) odbywanie synodów diecezjalnych stało się nakazem prawa powszechnego. Pierwszy raz pełny termin „synod diecezjalny” pojawił się w XIII wieku w dziele „*Aurea Summa*” włoskiego biskupa i kardynała Hostiensisa⁸. Cechą charakterystyczną dawnego prawa dotyczącego synodów diecezjalnych jest to, że były one zamknięte dla osób świeckich.

⁵ Cyt. za: P. Śliwiński, *Synod to synod*, [dostęp 15 V 2018 r.]. Dostępny: <https://stacja7.pl/synod-o-rodzinie/synod-to-synod/>

⁶ T. Silnicki, *Sobory powszechne a Polska*, Warszawa 1962, s. 12.

⁷ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW”, 4/2015, s. 155.

⁸ Tamże, s. 154.

Synod diecezjalny według wskazań Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku miał spełniać ważną rolę w zarządzaniu diecezją. Podkreślono, że jest formą „uczestnictwa” we władzy biskupa i że to biskup jest jedynym prawodawcą. Było więc to zgromadzenie o charakterze doradczym, a nie ustawodawczym. Uczestnicy synodu wyrażali swoje opinie, i nawet osiągając większością zgodność, musieli mieć świadomość, że ich zdanie to głos doradczy i nie był wiążący dla biskupa⁹. Z Kodeksu wynikało, że jedynie biskup ordynariusz może zwołać synod diecezjalny, który powinien odbywać się przynajmniej co 10 lat. Przedmiotem jego obrad powinny być partykularne sprawy duchowieństwa i wiernych, odnoszące się do spraw koniecznych lub pożytecznych¹⁰.

Nie ulega wątpliwości, że zwołanie synodu diecezjalnego było zawsze uważane w historii za wydarzenie o dużym znaczeniu, niejednokrotnie także o wymowie społecznej, aż do uczynienia z niego ważniejszego instrumentu kanonicznego w realizacji życia i misji Kościoła partykularnego, szczególnie po soborach powszechnych lub w innych etapach reformy kościelnej. Dlatego też trzeba zauważyć, że instytucja synodu diecezjalnego, znana w Kościele powszechnym prawie od jego pierwszych wieków¹¹, przyjęła się z powodzeniem również w Polsce, gdzie poprzez wieki zaznaczyła się wielkimi i trwałymi zasługami dla dziejów oraz rozwoju Kościoła w naszej Ojczyźnie¹².

Diecezja tarnowska rozpoczęła V synod diecezjalny. Jak długą mamy tradycję synodowania?

Patrząc na historię naszej diecezji, która została erygowana przez papieża Piusa VI 13 marca 1786 roku, to pierwszy synod diecezjalny został zwołany dopiero w 1928 roku, czyli po 142 latach. Tradycja synodowania trwa dokładnie 90 lat. Pierwszy synod diecezji tarnowskiej zwołał bp Leon Wałęga 21 sierpnia 1928 roku. Istniała konieczność dostosowania prawodawstwa diecezjalnego do obowiązującego wówczas „nowego” Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku, oraz dostosowanie do konkordatu z 1925 roku. Liturgiczne nabożeństwa synodalne odbywały się w tarnowskiej katedrze, a posiedzenia robocze w seminarium duchownym. Kodeks nakazywał odbywanie synodów co 10 lat. Kolejne odbywały się zgodnie z zaleceniem. Drugi synod zwołał bp Franciszek Lisowski w 1938 roku, a trzeci bp Jan Stepa w 1948. Oprócz zadośćuczynienia wymogom czasu zwracano uwagę na bieżące sprawy. Podczas drugiego należało dokonać recepcji uchwał Synodu Plenarnego z 1936 roku do prawodawstwa diecezjalnego¹³. Podczas trzeciego biskup zalecił rewizję sił duszpasterskich i koordynację pracy apostolskiej oraz podchwycić istotę współczesnego apostołstwa¹⁴. Były to synody krótkie, których obrady nie trwały dłużej niż trzy dni¹⁵. Ostatni, czwarty synod po 33 latach od ostatniego, zwołał bp Jerzy Ablewicz. Trwał on kilka lat i zakończył się w 1986 roku. Statut czwartego synodu, idąc za wskazaniem Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, wprowadził radykalną zmianę co do uczestników synodu; „w synodzie uczestniczy cały lud Boży Diecezji Tarnowskiej”, a nie jak do tej pory sami tylko duchowni. Czwarty synod był przeniesieniem na rzeczywistość Kościoła tarnowskiego treści II Soboru Watykańskiego¹⁶. Obecnie trwający synod zainaugurowany został po 32 latach od zakończenia poprzedniego. Bp Andrzej Jeż zwrócił uwagę, aby nasz synod diecezjalny odbywał się z zaan-

⁹ P. Sawczuk, *Synody diecezjalne w dawnym prawie* [dostęp 10 V 2018 r.]. Dostępny: http://synod.diecezja.siedlce.pl/?page_id=150.

¹⁰ Por. KPK z 1917 r., kan. 356 § 1.

¹¹ Por. T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002, s. 20-29.

¹² M. Morawski, *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 39/1937, s. 223.

¹³ *Zapowiedź II Synodu diecezjalnego w Tarnowie z dnia 25 III 1938 r.*, „Currenda”, 4/1938, s. 78.

¹⁴ *Przemówienie biskupa ordynariusza Jana Stepy w katedrze na otwarcie Synodu*; „Currenda”, 107/1957, s. 331.

¹⁵ B. Kumor, *Diecezja Tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985, s. 50, 366-373.

¹⁶ *List Biskupa Tarnowskiego Jerzego Ablewicza zapowiadający Czwarty Synod Diecezji Tarnowskiej z dnia 11 II 1982 r.*, „Currenda”, 5-6/1982, s. 98-101.

gażowaniem i dzięki współpracy całego ludu Bożego naszej diecezji¹⁷. Podkreślił, że synod daje nam okazję do globalnego spojrzenia na obecny stan naszej diecezji. Pozwala postawić ogólną diagnozę, aby w oparciu o nią obrać dalsze kierunki pracy duszpasterskiej¹⁸.

Synod diecezjalny postrzegamy jako instytucję pozostającą w służbie Kościołowi partykularnemu; ten element synodalny widać bardzo mocno w wypowiedziach biskupów tarnowskich, którzy zwoływali w przeszłości synody diecezjalne.

Warto zwrócić uwagę, iż 40 lat przed pierwszym synodem w naszej diecezji zwoływano już „Konferencję Dziekanów”. Była to instytucja „zastępująca” synod diecezjalny. Zapoczątkował ją w Tarnowie bp Ignacy Józef Łobos w 1886 roku i nazwał „synodem dziekańskim”. W kongregacji tej wzięli udział wszyscy dziekani i kapituła katedralna, a przedmiotem ich obrad były sprawy społeczno-duszpasterskie diecezji¹⁹.

Drugi Synod diecezji tarnowskiej był po części odpowiedzią na Synod Plenarny. Czym jest to zgromadzenie?

Samo słowo *plenarny* mówiąc o zgromadzeniach czy o obradach będzie znaczyło – odbywający się w pełnym składzie, z udziałem wszystkich osób mających prawo w nich uczestniczyć²⁰. Synod plenarny obejmuje cały kraj. Przykładem może być synod ogólnopolski. W XV wieku zwoływał go prymas Polski i swym zasięgiem obejmował cały Kościół w Polsce czyli dwie wówczas istniejące metropolie: gnieźnieńską i lwowską²¹. Po wskrzeszeniu Państwa Polskiego w 1918 roku odbyły się dwa Synody Plenarne. Pierwszy miał miejsce na Jasnej Górze w 1936 roku. Odbył się po przeszło 350 latach od ostatniego synodu w Piotrkowie. Zgromadzeni na nim byli biskupi, delegaci wydziałów teologicznych, kapituł oraz przedstawiciele wyższych przełożonych zakonnych. Podjęli oni dzieło ujednoczenia prawodawstwa kościelnego, zniesienia różnic między decyzjami znajdującymi się wcześniej pod różnymi zaborami i pobudzenie duszpasterstwa na fundamencie Akcji Katolickiej²². W czerwcu 1991 roku w Warszawie papież Jan Paweł II uroczystie zainaugurował Drugi Polski Synod Plenarny. Po ośmiu latach, 11 czerwca 1999 roku, w Archikatedrze Warszawskiej także Ojciec Święty Jan Paweł II zamknął obrady i otrzymał księgę z uchwałami synodalnymi.

Mniejszy zasięgiem jest synod prowincjonalny - związany jest z konkretną prowincją kościelną. Metropolita w celu zaradzenia potrzebom duszpasterskim i zachowania dyscypliny kościelnej zwołuje i przewodniczy synodowi. Już Sobór Nicejski I polecił odbywanie dwóch synodów prowincjonalnych w roku. Praktyka ta przez lata ulegała zmianom ale cele pozostawały te same: troska o obyczaje, naprawianie błędów oraz rozwiązywanie spraw bieżących²³.

Mimo różnych zmian, jakie w dziejach Kościoła przechodziły synody partykularne, należy podkreślić, że ich głównym zadaniem była troska o umacnianie więzi wspólnot lokalnych, oraz odpowiadanie na współczesne wyzwania stojące przed duchowieństwem reprezentującym wspólnotę Kościoła²⁴.

„Młodzież, wiara i rozeznawanie powołania” - to temat najbliższego Synodu Biskupów. Ta instytucja kościelna różni się od poprzednio wspomnianych.

¹⁷ „Kościół na wzór Chrystusa”. List pasterski Biskupa Tarnowskiego zapowiadający V Synod Diecezji Tarnowskiej, „Currenda” 4/2016, s. 498.

¹⁸ Tamże, s. 500.

¹⁹ B. Kumor, *Diecezja Tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985, s. 377.

²⁰ *Plenarny*, w: Słownik wyrazów obcych PWN, oprac. L. Drabik, Warszawa 2009, s. 721.

²¹ W. Góralski, *Prowincjalny synod*, EK, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, k. 545-547.

²² Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa

²³ W. Góralski, *Prowincjalny synod*, EK, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, k. 545-547.

²⁴ K. Rogala, *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW”, 4/2015, s. 153.

Synod Biskupów (łac. *Synodus episcoporum*) pod względem zasięgu jest ważniejszą instytucją. Ustanowiona została w celu umacniania łączności biskupów z Ojcem Świętym, służenia papieżowi radą w sprawach umacniania wiary, obyczajów oraz dyscypliny kościelnej. Jest stosunkowo młodą instytucją, ustanowioną przez papieża Pawła VI na wniosek Soboru Watykańskiego II. Tworzy go grupa wybranych biskupów z różnych regionów świata oraz przewodniczących dykasterii Kurii Rzymskiej²⁵. Do obecnej chwili odbyło się 14 Zwyczajnych Zgromadzeń Ogólnych Synodu Biskupów. Od 3 do 28 października 2018 roku będzie trwało XV Zgromadzenie Ogólne obradujące wokół tematu młodzieży²⁶. Odbyły się też trzy Sesje Nadzwyczajne i dziewięć Sesji Specjalnych – łącznie 26, z czego 14 zwołał św. Jan Paweł II.

Problematyka poruszona na tych synodach jest różnorodna. Dotyczy ona zagadnień powszechnych, jak problem zachowania i rozwoju wiary we współczesnym świecie oraz związanych z tą tematyką zagadnień odnoszących się do ewangelizacji, katechizacji i sprawiedliwości społecznej, a także spraw bardziej szczegółowych, jak problematyka Kościołów lokalnych czy tematyka kontynentalna: europejska, afrykańska, amerykańska, Azji i Oceanii. Podejmowano też tematykę dotyczącą współczesnej misji biskupów, kapłanów, osób konsekrowanych i wiernych świeckich²⁷.

Na kartach historii mamy jeszcze wymieniane synody legatów. W Polsce odbywały się już w końcu XI w. i w XII w., kiedy to legaci porządkowali kościelne sprawy organizacyjne. Niestety statuty tych zgromadzeń nie zachowały się. Tego rodzaju materiałami dysponujemy dopiero w odniesieniu do synodów z XIII stulecia: Jakuba z Leodium /Wrocław 1248/, kard. Gwidona /Wrocław 1267/, Filipa z Fermo - dla Węgier i Polski /Buda 1279/ i kard. Gentilisa /Preszburg 1309/. W tego rodzaju zgromadzeniach, obok legata i metropolity gnieźnieńskiego, udział brali także biskupi, a przed XIII w. również książęta. Rola episkopatu miejscowego pozostawała tutaj jednak - w przeciwieństwie do synodów prowincjalnych - raczej bierna i ograniczała się najczęściej do przyjęcia ogłoszonych na synodzie przez legata statutów. Stanowiły one doniosłe źródło prawa partykularnego, lecz o charakterze papieskim, rangą ustawodawczą przewyższały więc statuty prowincjalne. Podstawową funkcją synodów legackich było wdrażanie w życie Kościoła w Polsce norm prawa powszechnego²⁸.

Synody odegrały ważną rolę w procesie odnowy Kościoła. Zgromadzenia te i uchwalone na nich statuty stanowią ważne świadectwo myślenia o Kościele, jego organizacji, relacjach wewnętrznych i zewnętrznych, kierunkach i formach działalności duszpasterskiej i wielu innych podobnych zagadnieniach.

Pytanie: W październiku bieżącego roku będzie obradowało kolejne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów. Tym razem poświęcone będzie tematowi młodzieży. Które z kolei będzie to Zgromadzenie?

Bibliografia:

- Kumor B., *Diecezja Tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985.
 Rozkrut T., *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002.
 Silnicki T., *Sobory powszechne a Polska*, Warszawa 1962.

²⁵ M. Sitarz, *Synod Biskupów*, EK, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, k. 1346-1347.

²⁶ Podano daty XV Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów nt. młodzieży, [dostęp 25 IV 2018 r.]. Dostępny: <https://ekai.pl/podano-daty-xv-zgromadzenia-ogolnego-synodu-biskupow-nt-mlodziezy/>

²⁷ T. Rozkrut, *Znaczenie Synodu Biskupów dla współczesnego Kościoła*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 1/ 2011, s. 233.

²⁸ W. Góralski, *Synody w historii Kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego*, „Studia Płockie”, 27/1999, s. 148.

Dudziak J., Synod diecezjalny, jego struktura i rola w Kościele partykularnym, „Colloquium Salutis”, 1984, s. 47–79.

Góralski W., *Synody w historii Kościoła w Polsce. Szkic do dziejów ustawodawstwa synodalnego*, „Studia Płockie”, 27/1999, s. 148.

Morawski M., *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 39/1937, s. 223.

Rogala K., *Synod diecezjalny, jego historia, struktura i znaczenie w Kościele*, „Warszawskie Studia Pastoralne UKSW”, 4/2015, s. 154

Rozkrut T., *Synod diecezjalny w historii i w życiu Kościoła*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 16/1998, s. 101–118.

Rozkrut T., *Tarnowskie synody diecezjalne. Ważne wydarzenia eklezjalne w spojrzeniu historyczno-prawnym*, w: *Dzieje Diecezji Tarnowskiej. Instytucje i wydarzenia*, t. 2, red. A. Gąsior, J. Królikowski, Tarnów 2012, s. 119.

Góralski W., *Prowincjalny synod*, EK, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, k. 545-547.

Sitarz M., *Synod*, EK, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, k. 1339-1341

Sitarz M., *Synod Biskupów*, EK, t. 18, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013, k. 1346-1347.